

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปลานิล เป็นปลาน้ำจืดซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ได้รับความนิยมในการเลี้ยงและบริโภคอย่างแพร่หลาย ทั้งในประเทศไทยและอีกหลายประเทศในโลก ปลานิลมีต้นกำเนิดในทวีปแอฟริกา นำเข้าสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2508 โดยเจ้าฟ้าอาภรณ์แห่งประเทศญี่ปุ่นทูลเกล้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จำนวน 50 ตัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงปล่อยลงเลี้ยงในบ่อดิน บริเวณพระตำหนักสวนจิตรลดา ในเวลาต่อมา ทรงพบว่าการแพร่ขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว จึงทรงมอบหมายให้กรมประมง นำพันธุ์ปลาไปทดลองเลี้ยงและขยายพันธุ์ และเผยแพร่สู่ประชาชนต่อไป ในปัจจุบัน ปลานิลเป็นปลาที่นิยมเลี้ยงและบริโภคอย่างแพร่หลายในประเทศไทย เนื่องจากปลานิลมีคุณสมบัติที่โดดเด่นหลายประการ เช่น เป็นปลาที่ทนทานต่อสภาพแวดล้อม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในแหล่งน้ำที่มีสภาวะแตกต่างกันไป หายากและกินอาหารได้หลายชนิด เติบโตเร็วและสามารถแพร่พันธุ์ได้รวดเร็ว มีกลวิธีในการปกป้องลูกปลาให้รอดชีวิตและเติบโตเป็นปลาใหญ่ได้ ในด้านการเพาะเลี้ยง ปลานิลเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย โตเร็ว ขายได้ราคาดี ปลามีเนื้อนุ่ม มีรสชาติอร่อย สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายชนิด การเลี้ยงปลานิลทำได้ไม่ยาก โดยการเตรียมบ่อและปรับสภาพน้ำในบ่อให้มีสีเขียว ปล่อยปลานิลลงเลี้ยงในอัตราที่ไม่หนาแน่นจนเกินไป ให้อาหารเสริม เช่น ปลาขี้ขาว รำข้าว กากถั่วเหลือง ปลาป่น หอยป่น เป็นต้น ปลานิลที่ปล่อยลงเลี้ยงจะสามารถเติบโตอย่างรวดเร็ว อาจโตได้ถึงน้ำหนักครึ่งกิโลกรัม ยาวหนึ่งฟุตในระยะเวลาการเลี้ยงเพียง 6 เดือน

แต่ในความเป็นจริง หากปล่อยปลานิลลงเลี้ยงในบ่อในอัตราที่เหมาะสม มีสภาพน้ำและการให้อาหารดี สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ปลานิลจะสืบพันธุ์วางไข่และเมื่อไข่ฟักเป็นตัวแล้ว ลูกปลานิลรุ่นที่สองจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนสามารถแย่งอาหารปลารุ่นแรกได้ และอีกไม่นานปลารุ่นที่สองก็จะสามารถสืบพันธุ์วางไข่ได้อีก ผลก็คือ ในบ่อจะมีสมาชิกปลานิลจำนวนมากและแย่งอาหารกันเอง นอกจากนั้น ปลานิลตัวเมียจะมีขนาดเล็กกว่าตัวผู้เนื่องจากการที่ต้องใช้พลังงานอย่างมากในการสืบพันธุ์วางไข่ ผลก็คือ ปลาที่จับได้ จะมีหลากหลายขนาด แต่ตัวค่อนข้างเล็กแถมไม่คุ้มค่ากับเวลาและต้นทุนต่างๆที่ลงไป เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี จึงต้องแก้ปัญหานี้ โดยการควบคุมไม่ให้ปลา

ขยายพันธุ์ได้ วิธีที่ได้ผลคือ การปล่อยปลานิลเพศใดเพศหนึ่งลงเลี้ยง ซึ่งควรเป็นปลานิลตัวผู้ เพราะตัวเมียมีขนาดเล็กกว่าตัวผู้เนื่องจากต้องใช้พลังงานส่วนหนึ่งในการวางไข่ นอกจากนั้น ตัวผู้ยังเจริญเติบโตได้เร็วกว่าตัวเมียถึงร้อยละ 20 วิธีการแปลงเพศลูกปลานิล จึงเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างดี การแปลงเพศปลานิล เป็นเทคโนโลยีหนึ่งที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพาะเลี้ยงปลานิลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าในการลงทุน และช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ดีขึ้น ซึ่งกรมประมงและกรมส่งเสริมการเกษตรได้แนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ อย่างไรก็ตามการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายประการ จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอดงหลวง จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

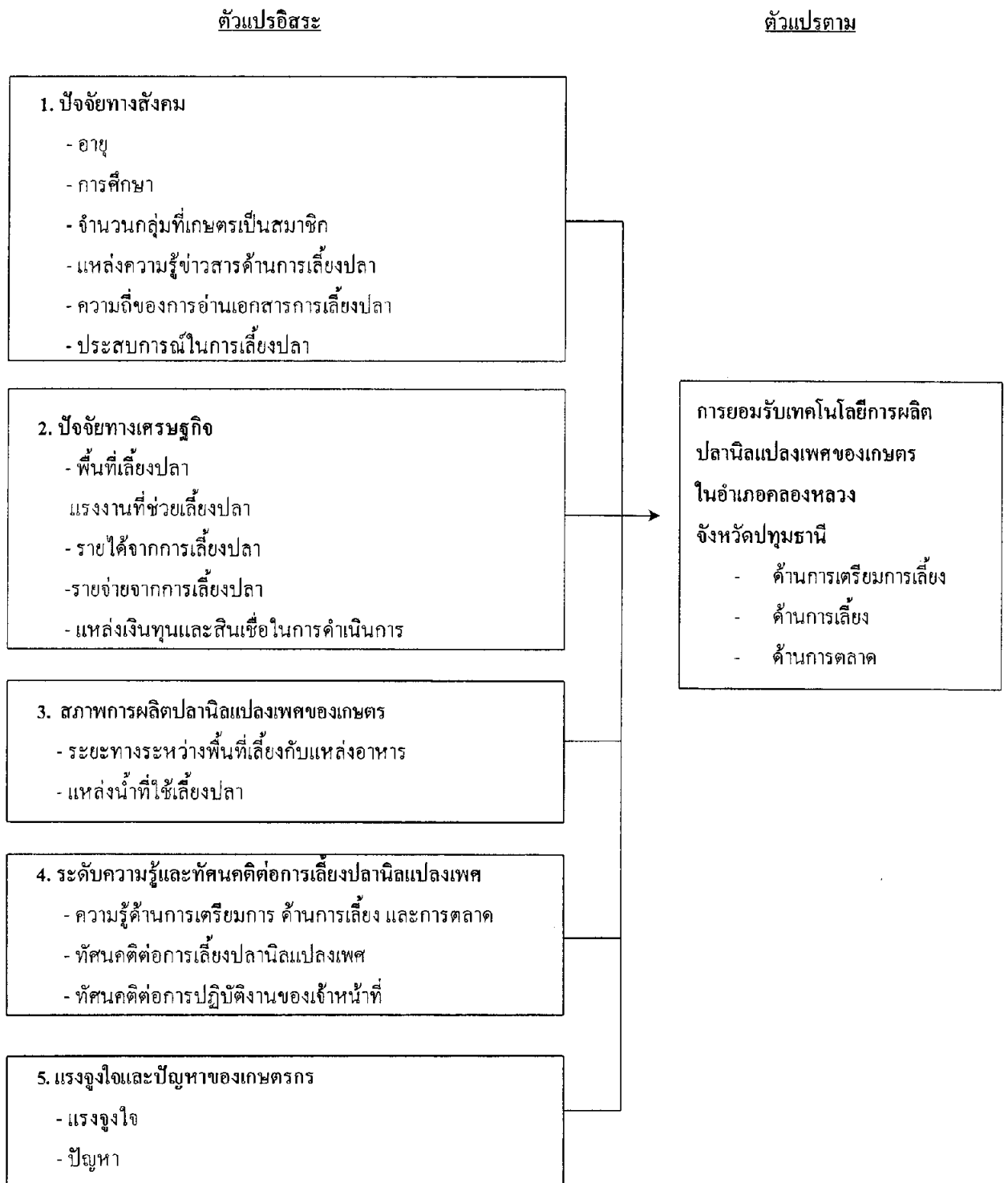
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตปลานิลแปลงเพศ ในอำเภอดงหลวง จังหวัดปทุมธานี
- 2.2 เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาระดับความรู้ของเกษตรกร ทัศนคติต่อการผลิตปลานิลแปลงเพศและทัศนคติต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
- 2.4 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตปลานิลแปลงเพศ และแรงจูงใจในการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร
- 2.5 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศ
- 2.6 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย (ถ้ามี)

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ นั้นประกอบด้วยปัจจัยจากตัวเกษตรกรเอง และ ปัจจัย

ที่เกิดจากตัวเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร แต่ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาจากตัวเกษตรกร จึงได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)

4.1 ปัจจัยทางสังคม อันได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนกลุ่มที่เกษตรกรเป็นสมาชิก แหล่งความรู้ข่าวสารด้านการเลี้ยงปลา ความถี่ของการอ่านเอกสารการเลี้ยงปลา และประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

4.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ พื้นที่เลี้ยงปลา แรงงานที่ช่วยเลี้ยงปลา รายได้ รายจ่ายจากการเลี้ยงปลา แหล่งเงินทุนและสินเชื่อในการดำเนินการ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

4.3 สภาพการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร อันได้แก่ ระยะทางระหว่างพื้นที่เลี้ยงกับแหล่งอาหาร แหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

4.4 ระดับความรู้และทัศนคติต่อการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ อันได้แก่ ความรู้ด้านการเตรียมการ ด้านการเลี้ยง และการตลาด ทัศนคติต่อการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ ทัศนคติต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

4.5 ปัญหาในการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ ของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สภาพการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร ระดับความรู้และทัศนคติต่อการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ แรงจูงใจของเกษตรกรที่มีต่อการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ และปัญหาในการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ อย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ ของเกษตรกรในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ ปัญหาและอุปสรรค ของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศ ในอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดยทำการศึกษาเฉพาะเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศ ที่ขึ้นทะเบียนฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งมีเกษตรกรทั้งหมด 171 ราย โดยทำการศึกษาจากประชากรทั้งหมด

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

6.2 เทคโนโลยีการผลิต หมายถึง ความรู้เรื่องวิธีปฏิบัติใหม่ๆ วัสดุอุปกรณ์ใหม่ๆ ในการประกอบการผลิต เพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตหรือลดต้นทุนการผลิต

6.3 เทคโนโลยีการแปลงเพศปลานิล หมายถึง กลวิธีในการเปลี่ยนแปลงสรีระและลักษณะทางเพศของลูกปลานิลตัวเมีย ในรุ่นหนึ่งๆ ซึ่งมีทั้งตัวผู้และตัวเมีย ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากตัวเมียเป็นตัวผู้ทั้งหมด มีลักษณะร่างกายและการเจริญเติบโตเหมือนตัวผู้ ผลคือ สามารถนำลูกปลานิลปล่อยลงเลี้ยงโดยมั่นใจได้ว่า ลูกปลาทั้งหมดเป็นตัวผู้ และเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง จนลูกปลาถึงวัยเจริญพันธุ์ จะไม่มีการสืบพันธุ์เกิดขึ้นในบ่อเลี้ยง

6.4 เทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ หมายถึง เทคโนโลยีตามขอบเขตของกรมประมงแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ เทคโนโลยีด้านการเตรียมการเลี้ยงปลา เทคโนโลยีด้านการจัดการเลี้ยงปลา และเทคโนโลยีด้านการตลาด

6.5 เทคโนโลยีการเลี้ยงปลานิล ด้านการจัดการเลี้ยงปลา หมายถึง ความรู้ด้านการจัดการเลี้ยงปลา ประกอบด้วย การกำหนดความหนาแน่นของปลาต่อพื้นที่ ประเภทของอาหาร การให้อาหาร การจัดการน้ำระหว่างเลี้ยง การจัดการอากาศระหว่างเลี้ยง และการจัดการโรคระหว่างเลี้ยง

6.6 เทคโนโลยีการเลี้ยงปลานิล ด้านการตลาด หมายถึง ความรู้ด้านการตลาด ประกอบด้วย การกำหนดขนาดปลาที่จับส่งตลาด การควบคุมคุณภาพปลา วิธีการขนส่งปลาที่เหมาะสมและการวางแผนการตลาด

6.7 ปัจจัย หมายถึง เหตุ หรือสาเหตุที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร

6.8 การยอมรับเทคโนโลยี หมายถึง การที่เกษตรกรนำเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศไปใช้ในฟาร์ม

6.9 การยอมรับเทคโนโลยีในเชิงความคิดเห็น หมายถึง การที่เกษตรกรยอมรับในเชิงความคิดเห็นต่อเทคโนโลยีการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ ในแต่ละด้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดหรือส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม โดยแสดงระดับความคิดเห็นต่อเทคโนโลยีนั้นว่าเห็นด้วยเพียงใด

6.10 การยอมรับเทคโนโลยีในการนำไปปฏิบัติ หมายถึง การที่เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศแล้วนำไปปฏิบัติตาม

6.11 เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร หมายถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยงานรัฐบาลและบริษัทเอกชน หรือ เกษตรตำบล ที่มีหน้าที่ในการอบรม เผยแพร่ความรู้เรื่องการผลิตปลานิลแปลงเพศ

6.12 ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ หมายถึง จำนวนปีที่เกษตรกรเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ จนถึงปีที่ทำการวิจัย (ปี 2550)

6.13 อาหารที่เสริมให้เกิดเองตามธรรมชาติในบ่อ หมายถึง อาหารที่เกิดเองตามธรรมชาติอยู่แล้ว ได้แก่ พืชหรือสัตว์เล็กๆแต่มีจำนวนมากไม่เพียงพอ เกษตรกรต้องช่วยเสริมธรรมชาติโดยการใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมีเป็นตัวเร่งเพื่อเพิ่มปุ๋ยเสริมให้เกิดอาหารตามธรรมชาติในบ่อ

6.14 ทักษะ หมายถึง ความรู้สึนึกคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อประสบการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลได้รับ โดยมีแนวโน้มที่จะตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเช่น ทางบวกหรือ ทักษะที่แสดงออกในลักษณะความชอบ ความพอใจ สนใจ เห็นด้วย ทำให้อยากปฏิบัติตาม อีกลักษณะหนึ่งคือ ทางลบหรือ ทักษะที่ไม่ดีแสดงออกในลักษณะ ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย

6.15 ทักษะต่อการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ หมายถึง ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศ ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1.) การเลี้ยงปลานิลแปลงเพศมีการใช้แรงงานในครัวเรือนอย่างเต็มที่ 2.) เทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศที่ดีจะให้ผลประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เลี้ยง 3.) เทคโนโลยีการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศที่ดีจะส่งเสริมคุณภาพของปลานิลแปลงเพศและการจัดการฟาร์มที่ดี 4.) การเลี้ยงปลานิลแปลงเพศมีการใช้ทรัพยากรในฟาร์มได้คุ้มค่า และ 5.) การเลี้ยงปลานิลแปลงเพศไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม โดยใช้แบบประเมินค่า 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การจัดระดับของทักษะ

6.16 ทักษะต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร หมายถึง ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1.) เจ้าหน้าที่มีการเข้ามารับรู้ปัญหา 2.) การเลี้ยงปลานิลแปลงเพศได้รับการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร 3.) เจ้าหน้าที่มีการติดตามงานสม่ำเสมอ 4.) เจ้าหน้าที่มีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ 5.) เจ้าหน้าที่มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น งบประมาณ พันธุ์ปลา อาหาร โดยใช้แบบประเมินค่า 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การจัดระดับของทักษะ

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ได้รับความรู้ด้านการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตปลานิลแปลงเพศของเกษตรกร

7.2 นำความรู้ที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีเพื่อให้มีการผลิตปลานิลแปลงเพศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.3 นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้ประกอบการวางแผน กำหนดแนวทางการส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตปลานิลแปลงเพศให้เหมาะสมกับเกษตรกรต่อไป

7.4 นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการผลิตปลานิลแปลงเพศต่อไป